

УДК 338

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-300-6-22

ГАВЛОВСЬКА Н. І.

ORCID ID: 0000-0003-1084-2853

e-mail: nataligavlovska@gmail.com

РУДНІЧЕНКО Є. М.

ORCID ID: 0000-0002-9407-2026

e-mail: e.m.rudnichenko@gmail.com

ГАРБУЗЮК В. В.

e-mail: gvv11111@gmail.com

БІЛАНЬ В. Ю.

Хмельницький національний університет

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ З ПОЗИЦІЇ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено особливості формування інвестиційного клімату країни в сучасних умовах. Проаналізовано вплив національної економічної безпеки на інвестиційний клімат та поведінку інвесторів у середньостроковій перспективі. Визначено, що сприятливий інвестиційний клімат є необхідною умовою не тільки для розвитку держави, а й для отримання конкурентних переваг юридичними та фізичними особами, а також є одним з індикаторів економічної безпеки країни. Показники економічної активності на макrorівні не дають достатнього обсягу інформації для розуміння глибинних процесів та процесів виникнення кризових явищ. Тому, з позиції саме національної економічної безпеки необхідно систематично відслідковувати зміни інвестиційного клімату, оскільки саме вони комплексно віддзеркалюють основні процеси в економіці держави. Європейська Бізнес Асоціація, за даними експертного оцінювання констатувала, що впродовж 2020 року рівень інвестиційної привабливості України послідовно знижувався. Згідно проведених досліджень Європейською Бізнес Асоціацією у 2021 році 53 % опитаних бізнесменів відзначили, що інвестиційний клімат не зазнав змін, 32 %, що інвестиційний клімат покращився, а 15 % відмітили про його погіршення. 90 % опитуваних бізнесменів-членів Асоціації зазначили, що в Україні слабка судова система, 80 % – високий рівень корупції, а 65 % – наявна тіньова економіка. Обсяги прямих інвестицій в Україну значно скоротились у 2014–2015 роках та у 2020 р., і становили у 2014 році 410 млн дол. США, у 2015 році – (–458) млн дол. США та у 2020 році – (–868) млн дол. США. Відповідно, нестабільність соціально-економічної та політичної ситуації обумовлювала вибір інвесторами поміркованої стратегії інвестування, що спрямована на короткострокові вкладення коштів з метою мінімізації ризиків, що є дуже негативним трендом для економічної безпеки країни

Ключові слова: інвестиційний клімат, економічна безпека держави, інвестиційна привабливість, інвестиції.

YEVHENII RUDNICHENKO, NATALIA HAVLOVSKA, V. GARBUZIUK, V. BILAN

Khmelnytskyi National University

MAIN TRENDS IN THE FORMATION OF THE INVESTMENT CLIMATE FROM THE POSITION OF INFLUENCE ON THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

The article examines the features of the formation of the investment climate of the country in modern conditions. The impact of national economic security on the investment climate and investor behavior in the medium term is analyzed. It is determined that a favorable investment climate is a necessary condition not only for the development of the state, but also for obtaining competitive advantages for legal entities and individuals, and is also one of the indicators of economic security of the country. Indicators of economic activity at the macro level do not provide enough information to understand the deep processes and processes of crisis. Therefore, from the standpoint of national economic security, it is necessary to systematically monitor changes in the investment climate, because they are a comprehensive reflection of the main processes in the state economy. The European Business Association, according to the expert assessment, stated that during 2020 the level of investment attractiveness of Ukraine has been steadily declining. According to a survey conducted by the European Business Association in 2021, 53 % of businessmen surveyed said that the investment climate has not changed, 32% that the investment climate has improved, and 15 % said it has deteriorated. 90 % of the surveyed businessmen of the Association members noted that Ukraine has a weak judicial system, 80 % – a high level of corruption, and 65 % – the existing shadow economy. The volume of direct investments in Ukraine decreased significantly in 2014–2015 and 2020 and amounted to 410 million dollars in 2014, in 2015 – (–458) million dollars and in 2020 – (–868) million dollars USA. Accordingly, the instability of the socio-economic and political situation has led investors to choose a moderate investment strategy aimed at short-term investments to minimize risks, which is a very negative trend for economic security.

Keywords: investment climate, the economic security of the state, investment attractiveness, investments.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

У ринковій економіці інвестиційний ринок є одним із найважливіших сегментів загального ринку, оскільки, саме на ньому здійснюють реалізацію інвестицій за допомогою посередників. Функціонування інвестиційного ринку у значній мірі залежить від інвестиційного клімату, який формується залежно від стану національної безпеки та умов розвитку бізнесу в цілому. Національна економічна безпека передбачає покращення інвестиційного клімату країни за рахунок дій державних інститутів та агентів інституційного середовища.

Інвестиційний клімат – це сукупність соціальних, економічних, політико-правових, соціокультурних інфраструктурних та інших передумов, що сприяють інвестиційному процесу та визначають привабливість держави для інвестування. Сприятливий інвестиційний клімат є необхідною умовою не тільки для розвитку держави, а й для отримання конкурентних переваг юридичними та фізичними особами, а також є одним з індикаторів економічної безпеки країни. Загальновідомий принцип, який полягає у більшому рівні прибутковості від інвестицій при вищому рівні ризику, працює лише до певної межі, оскільки при критичному рівні ризику інвестори масово «фіксують» прибуток і йдуть з ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженням питань інвестиційної діяльності займалися багато вчених, серед них доцільно виділити праці Анісімової О. М. [1], Войнаренка М. П., Єпіфанової І. Ю. [3], Кириленка В. І. [5], Козаченко Г. В., Антіпова О. М., Ляшенко О. М., Дібніса Г. І. [6], Майорової Т. В. [7] та ін.

У зазначених працях проаналізовано цілі, завдання й шляхи реалізації інвестиційної діяльності промислових підприємств, проте сучасний стан та перспективи інвестування в їх діяльність потребують подальших досліджень із метою врахування сучасних умов функціонування таких суб'єктів.

Проблемами економічної безпеки макро-, мезо- та мікрорівня займалися такі науковці, як Васильців Т. Г. [2], Гавловська Н. І. [4], Момот Т. В. [8], Овчаренко Є. І. [9], Франчук В. І. [10] та інші. При цьому вони приділяли достатньо уваги питанню формування сприятливого інвестиційного клімату, як запоруки економічної безпеки національного рівня.

Постановка завдання

Основним завданням роботи є дослідження інвестиційної привабливості та динаміки інвестицій в Україні з визначенням впливу таких процесів на економічну безпеку макrorівня.

Основні результати дослідження

Національна безпека характеризується багатьма параметрами та індикаторами. Зазвичай, улюблені науковцями показники економічної активності на макrorівні не дають достатнього обсягу інформації для розуміння глибинних процесів та процесів виникнення кризових явищ. Тому, з позиції саме національної економічної безпеки необхідно систематично відслідковувати зміни інвестиційного клімату, оскільки саме вони комплексно віддзеркалюють основні процеси в економіці держави.

У нашій країні дослідження інвестиційного клімату проводить Європейська Бізнес Асоціація, експерти якої констатували, що впродовж 2020 року рівень інвестиційної привабливості України послідовно знижувався, залишаючись у негативній площині. Більшість опитаних керівників компаній-членів Асоціації в рамках дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України», а саме 62 %, вважають поточний інвестиційний клімат несприятливим, ще 34 % – нейтральним, і тільки 4 % директорів переконані, що інвестиційний клімат сприяє веденню бізнесу в Україні [11, с. 7]. Динаміку індексу інвестиційної привабливості України наведено на рис. 1.

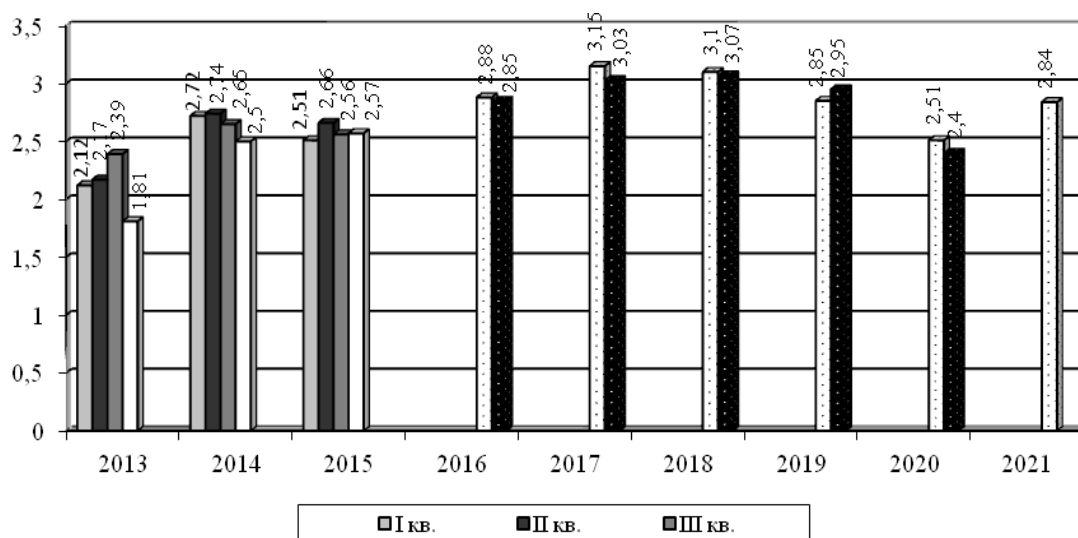

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України протягом 2013–2021 рр. [12, с. 4]

У 2020 році спостерігається зниження індексу інвестиційної привабливості у порівнянні з попередніми роками, і його значення складає у I півріччі 2020 року – 2,51, а у II півріччі 2,4. У I півріччі 2021 року індекс інвестиційної привабливості України підвищився до 2,84.

Згідно проведених досліджень Європейською Бізнес Асоціацією у 2021 році 53 % опитаних бізнесменів відзначили, що інвестиційний клімат не зазнав змін, 32 %, що інвестиційний клімат покращився, а 15 % відмітили про його погіршення. 90 % опитуваних бізнесменів-членів Асоціації зазначили, що в Україні слабка судова система, 80 % – високий рівень корупції, а 65 % – наявна тіньова економіка. Тому, вони рекомендували необхідність реального захисту інвестицій, реальних зміни в судовій системі, боротьбу з корупцією, створення прозорих умов роботи, законодавства, що підтримує інвестиції [12, с. 7]. На сьогоднішній день, існує значна кількість проблеми пов'язана з інвестиційним кліматом в Україні, що безпосередньо впливає на обсяги іноземних інвестицій, у тому числі і динаміку прямих інвестицій (рис. 2).

Аналіз наведених на рис. 2 даних свідчить, що обсяги прямих інвестицій в Україну значно скоротились у 2014–2015 рр. та у 2020 р., і становлять у 2014 р. – 410 млн дол. США, у 2015 р. – (–458) млн дол. США та у 2020 році – (–868) млн дол. США. Нестабільність соціально-економічної та політичної ситуації зумовлює вибір інвесторами поміркованої стратегії інвестування, що спрямована на короткострокові вкладення коштів з метою мінімізації ризиків. А це є дуже негативним трендом для економічної безпеки країни.

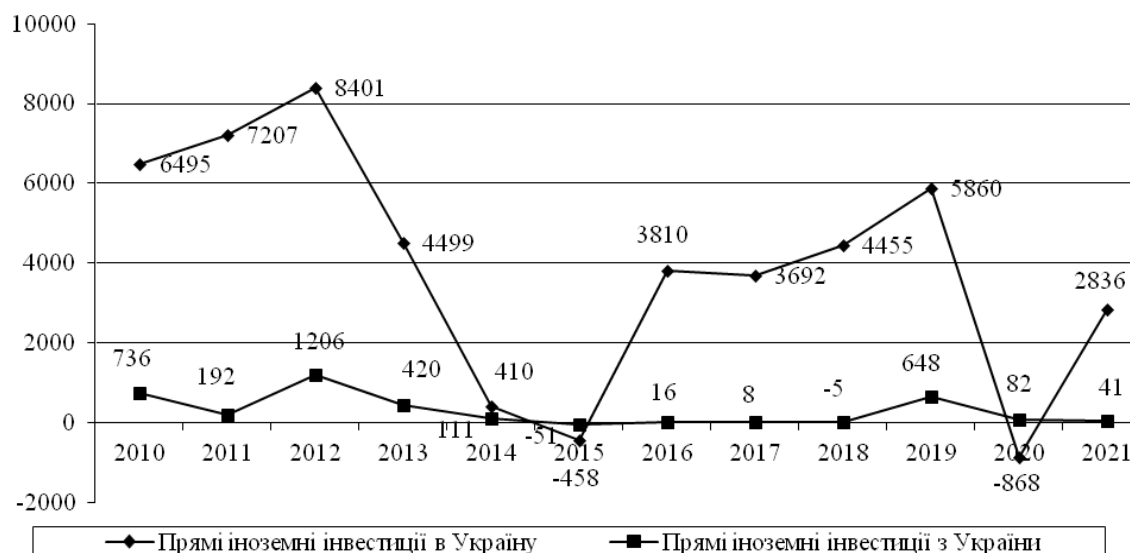

Рис. 2. Динаміка прямих інвестицій протягом 2010–2021 рр., млн дол. США [13]

Не зважаючи на важливість прямих інвестицій в Україну та з України, загальний стан капіталовкладень визначають внутрішні капітальні інвестиції. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності протягом 2010–2020 років наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності протягом 2010–2020 років, млн грн [14]

Показник	Рік						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Усього	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4	623978,9	508217,0
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	18795,7	30154,7	50484,0	64243,3	66104,1	59129,5	50679,7
Промисловість	86242,0	87656,0	117753,6	143300,0	199896,0	254196,2	180537,4
Будівництво	36056,7	43463,7	44444,0	52176,2	55993,9	62346,6	39614,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	20715,7	20662,9	29956,8	33664,8	51817,6	44173,7	41684,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	15498,2	18704,0	25107,8	37943,5	50078,3	43792,8	34884,6
Тимчасове розміщення	867,1	890,2	756,1	1380,0	1473,0	2832,2	1951,2
Інформація та телекомунікації	8175,1	22975,0	15651,2	18395,2	29884,9	21063,4	22381,6
Фінансова та страхова діяльність	6214,5	6448,0	7678,7	8055,3	10652,3	11246,3	11979,3
Операції з нерухомим майном	11230,2	11899,0	19665,0	22505,6	27556,8	28147,2	19940,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	2921,5	4065,2	6579,4	7965,3	10798,2	11912,4	11823,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	3565,1	6535,2	10009,2	12747,3	11837,8	11741,1	8623,8
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5808,0	13942,4	22380,8	32843,9	44597,8	54305,5	62303,6
Освіта	820,9	1540,1	2257,3	3492,5	4460,0	4788,7	3740,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1223,9	2367,2	4479,0	6708,3	8138,8	9484,6	14835,6
Мистецтво, спорт, розваги і відпочинок	508,7	1044,3	969,9	1649,2	3663,2	4146,2	2772,8
Надання інших видів послуг	161,7	265,6	321,5	637,6	571,6	672,5	463,8

Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2020 році представлена на рис. 3.

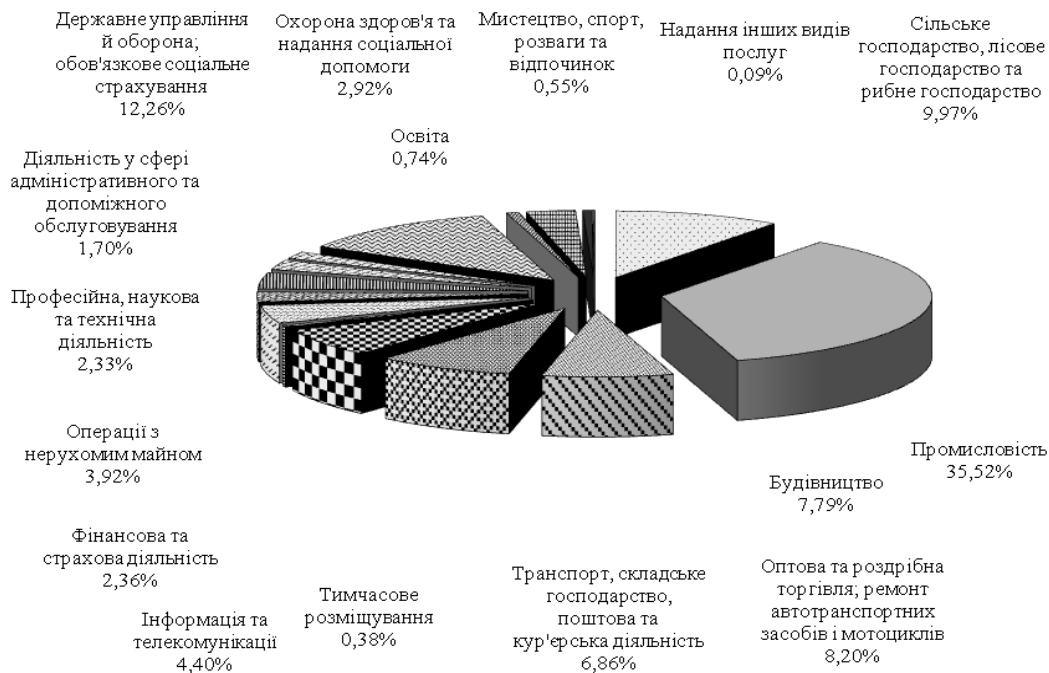

Рис. 3. Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2020 році, %

Загальна сума капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2020 році є негативною, оскільки відбувається їх суттєве скорочення у порівнянні з 2019 роком, з 623978,9 млн грн у 2019 році до 508217,0 млн грн. Зниження капітальних інвестицій спостерігається фактично за всіма видами економічної діяльності, окрім фінансової та страхової діяльності і охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, що пояснюється впливом додаткових негативних факторів, пов'язаних із COVID-19.

Слід відзначити, що найгірша ситуація спостерігається у промисловості та будівництві, адже скорочення у 2020 р. порівняно з 2019 р. промисловості склало 73658,8 млн грн, тобто з 254196,2 млн грн у 2019 році до 180537,4 млн грн, а у будівництві у 2020 році порівняно з 2019 р. становило 22731,7 млн грн, тобто з 62346,6 млн грн у 2019 році до 39614,9 млн грн.

Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій у 2020 році, залишаються промисловість – 35,52 %, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 12,26 %, сільське, лісове та рибне господарство – 9,97 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,86 %, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 8,20 % та будівництво – 7,79 %. При цьому нові проблеми у сфері енергетики, які безпосередньо пов'язані з економічною безпекою національної економіки, тільки погіршують інвестиційний клімат та прогноз розвитку вітчизняного бізнесу. Така ситуація потребує негайних дій зі сторони державних інститутів та суспільства в цілому.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Формування сприятливого інвестиційного клімату є одним з головних завдань інститутів держави, оскільки забезпечує активізацію діяльності бізнес-структур за рахунок використання залучених інвестиційних ресурсів. Негативні тренди розвитку соціально-економічних процесів в Україні та наявність військового конфлікту негативно вплинули на інвестиційний клімат та надходження інвестицій. Кризові явища 2014–2015 рр. обумовили стрімке скорочення обсягів інвестування, а подальша стабілізація зазначених процесів у 2017–2018 рр. не відновила потенціал розвитку вітчизняної економіки. При цьому поглиблення енергетичної кризи 2021 року обумовлює подальші негативні тренди і нові загрози для національної економічної безпеки. На національному рівні доцільно розробляти програму підтримки і захисту інвесторів та шукати альтернативні шляхи розвитку енергетичного сектору з метою підтримки вітчизняного товаровиробника та забезпечення стабільних і прогнозованих умов їх функціонування, що потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Література

1. Анісімова О. М. Інвестиційна безпека підприємства в контексті економічної безпеки: сутність, зміст, оцінка і система управління / О. М. Анісімова, О. С. Картечева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 293–297.

2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
3. Войнаренко М. П. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств : монографія / М. П. Войнаренко, І. Ю. Єпіфанова. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 188 с.
4. Гавловська Н. І. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств: оцінювання, моделювання, механізм забезпечення : монографія. – Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2016. – 480 с.
5. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія / В. І. Кириленко. – Київ : КНЕУ, 2005. – 232 с.
6. Управління інвестиціями на підприємстві : монографія / [Г. В. Козаченко, О. М. Антіпов, О. М. Ляшенко, Г. І. Дібніс]. – Київ : Лібра, 2004. – 368 с.
7. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посіб. / Т. В. Майорова. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 376 с.
8. Момот Т. В. Економічна безпека корпоративних підприємств будівельної галузі / Т. В. Момот, І. О. Філатова, О. В. Тофанюк // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. – 2011. – № 2. – С. 14–26.
9. Овчаренко Є. І. Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання : монографія / Є. І. Овчаренко – Лисичанськ : ПромЕнерго, 2015. – 482 с.
10. Франчук В. І. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності : підручник / В. І. Франчук. – Львів : ЛьвДУВС, 2015. – 236 с.
11. Путівник Асоціації з реформ 2030. Бачення бізнесу на наступну декаду [Електронний ресурс]. – К. : Європейська Бізнес Асоціація, 2021. – 144 с. – Режим доступу : <https://eba.com.ua/asotsiatsiya-prezentovala-putivnyk-z-reform-2030>
12. Індекс інвестиційної привабливості України. Настрої інвесторів у 1-му півріччі 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/07/EBA-InvestIndex_1H-2021_UKR.pdf
13. Прямі іноземні інвестиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2021>
14. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010–2018 рр. Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_u_e_bez.htm

References

1. Anisimova O. M. Investytsiina bezpeka pidpriemstva v konteksti ekonomichnoi bezpeky: sutnist, zmist, otsinka i systema upravlinnia / O. M. Anisimova, O. S. Kartecheva // Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti. – 2012. – Vyp. 1. – T. 2. – S. 293–297.
2. Vasylytsiv T. H. Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia : monohrafiia / T. H. Vasylytsiv. – Lviv : Aral, 2008. – 384 s.
3. Voinarenko M. P. Upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu promyslovykh pidpriemstv : monohrafiia / M. P. Voinarenko, I. Yu. Yepifanova. – Vinnytsia : VNTU, 2011. – 188 s.
4. Havlovska N. I. Ekonomichna bezpeka zovnishnoekonomichnoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv: otsiniuvannia, modeliuvannia, mekhanizm zabezpechennia : monohrafiia. – Khmelnytskyi : FOP Melnyk A. A., 2016. – 480 s.
5. Kyrylenko V. I. Investytsiina skladova ekonomichnoi bezpeky : monohrafiia / V. I. Kyrylenko. – Kyiv : KNEU, 2005. – 232 s.
6. Upravlinnia investytsiiami na pidpriemstvi : monohrafiia / [H. V. Kozachenko, O. M. Antipov, O. M. Liashenko, H. I. Dibnis]. – Kyiv : Libra, 2004. – 368 s.
7. Maiorova T. V. Investytsiina diialnist : navch. posib. / T. V. Maiorova. – Kyiv : TsUL, 2003. – 376 s.
8. Momot T. V. Ekonomichna bezpeka korporatyvnykh pidpriemstv budivelnoi haluzi / T. V. Momot, I. O. Filatova, O. V. Tofaniuk // Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi. – 2011. – № 2. – S. 14–26.
9. Ovcharenko Ye. I. Systema ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: formuvannia ta tsilepokladannia : monohrafiia / Ye. I. Ovcharenko – Lysychansk : PromEnerho, 2015. – 482 s.
10. Franchuk V. I. Ekonomichna bezpeka subiektiv hospodarskoi diialnosti : pidruchnyk / V. I. Franchuk. – Lviv : LvDUVS, 2015. – 236 s.
11. Putivnyk Asotsiatsii z reform 2030. Bachennia biznesu na nastupnu dekadu [Elektronnyi resurs]. – K. : Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia, 2021. – 144 s. – Rezhym dostupu : <https://eba.com.ua/asotsiatsiya-prezentovala-putivnyk-z-reform-2030>
12. Indeks investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy. Nastroi investoriv u 1-mu pivrichchi 2021 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/07/EBA-InvestIndex_1H-2021_UKR.pdf
13. Priami inozemni investytsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2021>
14. Kapitalni investytsii za vydamy ekonomichnoi diialnosti za 2010–2018 roky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_u_e_bez.htm

Надійшла / Paper received : 01.11.2021

Надрукована/Printed : 07.12.2021